30 Ağustos'un ve İzmir'in Kurtuluşu'nun 100. Yılında "Meçhul Asker - Ölümü: Yoktur" -
Rengigül Yaltırık Ural

Çocukluğumdaki 30 Ağustos

Çocukluğumda her yıl 30 Ağustos'ta Afyon'da olurduk. Henüz Haydar Sarıali dedem sağdı. Evlenme cüzdanında "Sinemacı" yazan dedem, 19 Mayıs 1963'te vefat ettiğinde mezar taşını arkadaşları yaptırmış ve yazdırmış:

"Uzun Boylu
Güzel Huylu
Afyonun Dayısı
Haydar Sarıali ruhuna el Fatiha"

Rengigül Hanım'ın kitabını (150 yıllık aile şecere çalışması) kaleme alırken Afyon ziyaretlerimizde eski belediye başkanımız Av. Burhanettin Çoban ve kıymetli tarihçimiz Hasan Özpunar bizlere çok yardımcı oldular, gönülden ağırlandık, belgeleri araştırırken bilgilendik. Tekrar teşekkürü bir borç bilirim. Hasan Bey'in tanıştırdığı kıymetli gazeteci, rahmetli İbrahim Küçükkurt "Haydar Bey yakışıklı bir adamdı. Her yönden yakışıklı idi. Yakışıklı olduğu mezar taşından bellidir" demişti ve "Herkes onun masasında oturmak isterdi. Bir ayrıcalıktı" diye eklemişti anılarını aktarırken. Yusuf Özer amca da "Deden ağa idi. İstasyon ondan sorulurdu. Tebebaşı'nı yaşatırdı" demişti. Recep Sağlam Beyefendi de "Osmanlı'da cephe çok" diye babasının ve baba dostu Haydar dedemin vatan sevgisi ve çalışkanlıklarını, dürüstlüklerini anlatmıştı. "Haydar Bey'in kızı gelmiş" diye saygıyla ayağa kalkışını unutamam. Gözlerimin video olmasını isterdim bu eski, vakur, kadirşinas saygılı insanları rahmetle ve minnetle anıyorum.

Şu anda anıt eser statüsünde olan ve Haydar dedemin yaptırmış olduğu İstanbul İstasyonu'na yakın olan Pembe Ev'de yaşardık her Afyon'a gittiğimizde. Çok güzel büyükçe yuvarlak bir havuzu vardı bahçede. Yan apartmanda da kiracıları vardı. Sonra o apartmanda da kısa süre oturduk. Daha ziyade yaz tatillerinde giderdik. Babamın orman botaniği araştırmalarına denk gelirdi bazen.

Neredeyse bütün geniş ailemizin fertleri, çoluk çocuk İstanbul, Ankara, İzmir'den de gelirdi. Afyon'daki akraba, eş dost ile 30 Ağustos törenine katılırdık. O hafta ailemizin büyüklerinde daha ciddi bir tavır gözlemlerdim. Zaten büyüklerimiz yarı resmî ilişkiler içindeydi hep. Bahriye anneannem eşine Haydar Bey diye hitap ederdi mesela. Bildiğim tüm evlerde 30 Ağustos töreni için yemekler yapılırdı. Tepsi tepsi leziz peynirli, kıymalı ağzıaçık, mercimekli bükmeler, haşhaşlı katmerler. Zeytinyağlı sarmalar, dolmalar. Kuru köfteler. İç pilav ve tandır etleri. Kaymaklı kurabiyeler. Şişe şişe ayranlar, limonatalar, gül, gelincik şurupları, bahçelerden toplanan meyveler. Bu yemek, tatlı ve kurabiyeler, içecekler evlerde özenle yapılırdı ve askerlere teslim edilirdi. Hane halkı için yiyecekler de yanımızda kalırdı, file ya da zembillerde. Ayrıca taklarda oturmak için şilte, minderler de yanımızda olurdu. Kıyafetler çoğunlukla koyu renk seçilirdi. "Mazbut giyinmek lazım" derdi büyüklerimiz.

Çok duygulu bir zaman dilimi yaşanırdı ve kadınların çoğu ağlar, erkeklerin gözleri dolardı. Büyüklerinden duymuş olduklarını ya da yaşadıklarını anlatırlardı.

Zafer Bayramı sonrasında da yaz başında olduğu gibi çiftliğimize giderdik. Uçsuz bucaksız, iki dağı içine alırdı ve içinden kaynak suyu çıkardı, yıkanırdık. Bu güzelim çiftlik hayatlarını başlı başına kaleme aldım gelecek nesiller için.

Rengigül Hanım'ın kitabındaki satır araları ile devam edeyim isterim:

Millî Mücadele yıllarında Isparta'da Haydar Bey ve Arkadaşları

"1912-1922 döneminin Türk tarihinde ayrı bir yeri vardır. Türk milleti, bu on yılı aralıksız denebilecek şekilde harp hâlinde geçirdi. Balkan, Birinci Dünya ve İstiklâl harplerini yaptı. On Yıllık Harp'te Türk milleti, binlerce evlâdını, binlerce kilometre karelik toprağını kaybetti. Osmanlı Devleti'nin çökmemesi, dağılmaması için mücadele verdi. Kendisini tarih sahnesinden silmeye azmetmiş olanlara, elinden toprağını alanlara karşı çarpıştı. Vatanında vatansız kalmamak için vatanından başka her şeyini fedâ etti. Sonunda zaferi kazandı, topraklarını kurtardı, yeni bir Türk devletini; Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu." İsmet Görgülü, "On Yıllık Harbin Kadrosu.1912-1922. Balkan-Birinci Dünya ve İstiklâl Harbi", Türk Tarih Kurumu Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2014

Sarı Hacı Alizâde Haydar Bey, ortada, oturan. Kendisini (x) işâretlemiş ve "Haydar" yazmış.

"30 Ağustos Zafer Bayramı" deyince ilk ne gelir aklınıza?

Afyon'umuz mu? Hiç gittiniz mi bilmiyorum ama, çocukluk yaz günlerimiz gelir aklıma, evcilik oynadığımız, komşu evin iç "montcharge"ında gülüştüğümüz. İçinde Afyon'a termal suyunu sağlayan, kaynak suyunda banyo aldığımız çocukluk anılarım. Mis gibi sucukların cızır bızır pişirildiğinde tüm duyuları uyaran, kekik kokusu...

Elma çiftliği sahibi, dedemin sağdıcı İbrahim Bey'in, önünde havuzu olan avlusunda büyüklerimizden masal gibi dinlediğimiz gerçekler. Güzelim elma bahçeleri. Vişne kurutulmasını seyretmek, bembeyaz çarşaflarda. Hâlâ en iyi kiraz Afyon'umuzda bence.

Afyon'da hiç ekmek kadayıfı yediniz mi çocukluğunuzda? Yumuşacık ekmek kadayıfı, üzeri "revaklı" dediklerinden kaymak, süt kokuyor ve o sütü yavaş yavaş ekmek kadayıfı diliminden aşağı, kadayıfın şerbetine karışıyor... Aslında dünyamızda kaymağın sütü ile kadayıfın şerbetinin dans ettiği gibi eder de... "De'si var!" derdi Bahriye anneannem ve hüzünlü şeyleri de dinledikten sonra, onca "harp" gördükleri, Millî Mücadele'nin sıkıntılarını yaşadıkları için o yaşında ayağa kalkar, Levent'teki evin salonunda "Çarliston" dansını yapardı! Steplerini dahi takip etmekte zorlanırdık. İlk gençlik günlerinin neşesinde olurdu, yüz ifadesi, diline dolanan melodileri... Zafer... "Victor" derken aklıma Victor Mature gelirdi. Hem "zafer", hem "olgunluk". Bahriye Hanım'ın "Çarliston" dansı ilk gençlik neşesinde; "Zafer ve Olgunluk" dans edebilecekler mi acaba günün birinde?

"Sevgili Rengigül, eski günlerimizi bana hatırlattığın için sana çok teşekkürler. Onlar ne kadar güzel günlermiş, yaz gelince en büyük sevincimiz Gazlıgöl'e gitmekti. Babamın, Demiryolları'nın Gazlıgöl tren istasyonunun yanındaki 2 odalı lojmana gidebileceğimiz müjdesinden sonra, benim çalışkan ve yılmaz annem yatakları denk etmeye, kabı kacağı toplamaya başlardı. Çünkü o lojmanda sâdece 4 adet somya olurdu. Şimdiki hâlimizi düşünürsek, ne eziyet değil mi? Ama dünyalar bizim olurdu. Ben ilk yüzmemi küçük havuzda belimize bağladığımız su kabaklarının, beni su üzerinde tutması ile öğrendim, onun için hâlâ doğru düzgün yüzmeyi bilmem. Benim çocuklarım, Galatasaray Tesisleri'nde hoca nezâretinde yüzme öğrendiler, onun için çok güzel yüzerler. Nereden nereye değil mi? Demir'e alınan bisikletle de bisiklete binmeyi orada öğrendik. Hattâ benim çok sevgili, acısı yüreğimden hiç çıkmayan Oya kardeşim, kendisine çok büyük olan bisiklete binerken idare edemedi, küçük bir köprüden aşağıdaki ufak dereye uçtu, neyse bir şey olmadı ama annemden papara yememesi için durumu sakladık. Bir de 26 Ağustos'ta babamın beni götürdüğü, tam yerini hatırlamıyorum ama Kurtuluş Savaşı'nın yapıldığı yer olarak bildiğim Afyon'a biraz uzaklıkta bir mevkiye gider, törenleri seyrederdik, sonra da kurulan uzun masalarda yemek yerdik. Teşekkürler ve çok sevgiler." Suna Okutan

"Çok sevgili, saygıdeğer Rengigül Hanım. Şiirsel ifadelerinizle beni de çocukluğuma, özüme götürdünüz. Dedem, 9 Eylül'de İzmir'e ilk giren süvarilerden. Babamın çocukluğunda Kurtuluş Savaşı belgeselleri sinemalarda gösterilirmiş. Balkona Yunan bayrağını indirmeye çıkan süvarileri görünce "İşte babam, babam!" diye bağırışını anlatırdı. 14 yaşıma kadar dedemle her gün beraberdim. Daha okula başlamadan, Kurtuluş Savaşı destanımızı ondan, kitaplarda olmayan detaylarıyla dinlemiştim. Ninem de Mustafa Kemal'i ve askerlerini yıllarca sabır ve inançla beklemiş, elinde diktiği bayrağını "o gün" için özenle saklamış genç bir İzmirli. Sonra tarih öğretmeni olmuş. Bana hep bayrağı sandıktan gururla çıkardığı ânı uzun uzun, doya doya anlatırdı. Cumhuriyet'in kurucu neslini tanıdığım, hikâyelerini dinlediğim için kendimi ayrıcalıklı hissediyorum. Kızım da ninemden aynı hikâyeleri dinleyebildi; daha kıymetli ne olabilir? Yazdıklarınızın rüzgârınıza kapıldım, paylaşmak istedim. Sevgi ve Saygılarımla," Mete Meleksoy

"Aydınlık bir gün dileğiyle Rengigül Hanım. Mektubunuzu aldığımdan beri (mail demek gelmedi içimden) iki sabahtır, ilk çayımı içerken okuyor, koku, lezzet, görüntü imgeleriniz bir bir gözümün önünden geçiyor. Ülkemde her kentin kimliği, mimarisi, estetiği, şehir lokali, halkevi, açık hava sinemalarının olduğu günler. Tek tip tren istasyonlarında merakla iner, demiryolcu tanıdıklarımızın lojman evinde soluklanır, kent tabelâsını heyecanla okur, merakla sevdiğimiz akrabalar veya babamın tayinleri ile insanların yaşam gustoları, görgüleri ile Anadolu'yu tanırdık. Bir çırpıda o günlere gittim. Çocuk sevinçlerime. Güzel sohbetiniz, yumuşacık sesinizde, yeni hayatları konuşmak üzere. Sevgiyle kalın," Seval Kızılcan

"Sevgili Rengigül Hanım, mesajınız için çok teşekkür ederim. Benim erken Cumhuriyet döneminden (1950'li yıllar, ilkokul) hasretle andığım faaliyetlerin en başta gelenlerinden birisi de "Yerli Malı" haftasıdır. O hafta içinde yerli malı yiyeceklerimizi okula götürür, hep birlikte yerdik. Nasıl da mutluyduk? Cumhuriyet Bayramlarının gece yapılan "Fener Alayları". Kızılay tıklım tıklım dolardı. Biz çocuklar, aralardan fener alayını izlemeye çalışırdık. Bando, şimdiki Sağlık Bakanlığı'nın önünde marşlar çalardı. Tâ Bahçelievler'den Kızılay'a kadar yürür, aynı yolu yine yürüyerek eve dönerdik. Tatlı bir yorgunluktu. Mışıl mışıl uyur, ertesi gün sapasağlam kalkardık." Saadet Ülker

Babaannem Nevzat Yaltırık'ın Vatan Aşkı

"26 Ağustos" bana Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın "26 Ağustos 1922" şiirini hatırlattı. Babaannem Nevzat Yaltırık, "yâ Rabii" sözcüğünü sıkça söylerdi, ezan sesini pek sever ve daima gözleri dolardı, bir gül koklarken onun kokusunu içine çeker, gözlerinde damlalarla başını yukarı kaldırır; "*Neler yaratırsın Allah'ım*" der ve şükrederdi. Aynı gözyaşı damlaları ile 30 Ağustos, 29 Ekim merâsimlerine gidermiş. Ayağa kalkar ve en güçlü sesi ile "Yaşa Asker" diye bağırırmış. Sesi gür çıkardı, bugünleri yâd ettiğinde, o ânı tekrar yaşardı. "Babaannemle koyun koyuna" seanslarımızda hayata dair ne çok şey öğrendim!

"Yaşa Asker"i kuvvetle söylemesinin o kadar çok nedenleri vardı ki.
Millî Mücadele'nin ne olduğunu çok iyi bilirlerdi.
Birlik ve beraberliğin, birlikten güç doğacağının ne olduğunu bilirlerdi.

"*Bir günde çarşafımdan sıyrıldım*" derken de Cumhuriyet Dönemi'nin nimetlerine şükrederdi. Açlığın da ne olduğunu bilirlerdi, savaşları birebir yaşadıkları için. Dedelerim de erkek gözünden, dilinden anlatırlardı. "Başkomutanlık Meydan Muharebesi"nin I. Dünya Savaşı'ndaki rolünü, önemini. Atina "Albaylar Cundası"nı… Trikoupis'i… "Koskoca İngiliz Lloyd"un istifasını… "Taarruz", "Kuş Uçuşu", "Vuruşa Vuruşa" sözcüklerini masal gibi dinlerdim.

Babaannem Nevzat Yaltırık'ın 1940 yılında terzihanesini açtığında diktiği 80 yıllık aile yadigârı bayrağımız. Arşivden 30 Ağustos gibi özel günlerde çıkartır, dokunurum. Anıları aklıma gelir. Burnumun ucu sızlar, gözlerim dolar. 30 Ağustos törenlerine katılırlarmış. Savaşın içine doğan çocukların vatan toprağı ve bayrak sevgi ve saygısı. Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere ruhları şad olsun.

"Kıymetli Çalıkuşu Sahaf dostları; bu bayrak Rengigül Ural hanımefendinin babaannesi Nevzat hanımın 1940'ta açtığı terzihanesinde eliyle biçip diktiği bir bayraktır. Rengigül hanım bu aile yadigârını gözü gibi koruyup anlamlı günleri onunla geçirdiğini söylüyor. Eski bir gelenektir. Eskiden her açılan işyerine, dükkâna ilk önce mümkünse faturası kestirilerek sözgelimi Merinos üretimi bir bayrak alınırdı. Bizler de zamanında ilk işyerimizi açarken bu geleneği izlemişizdir. Rengigül hanımın babaannesi terzi olduğu için terzihanesini açarken ilk iş olarak kendi eliyle işyerinin bayrağını hazırlamıştır muhtemelen. Ne soylu ne saygıdeğer bir davranıştır Nevzat hanımın yaptığı. Bu memleket işte bu insanların sayesinde bayrağı dimdik olarak ayakta duruyor. Bu gelenekleri sürdürmeliyiz. 30 Ağustos Zafer Bayramı arifesinde bunların altını çizmek mecburiyetindeyiz efendim. Tekraren "Zafer Bayramı"mız kutlu olsun değerli dostlarım" Nevzat Çalıkuşu

Afyon'da Tükenmez Âdeti

Kale tarafındaki evlerin dışında da "Tükenmez" âdeti vardır. Hemen hemen her evin kapısının önünde, yüksekçe toprak su küplerine yenen meyvenin temiz kesilmiş kabukları atılır. Su bittikçe su doldurulur, meyve kabukları atılır, kapağı kapatılır. Su küpünün alt kısmındaki küçük musluğundan bardaklara doldurulup içilir. Mahallenin çoluğu çocuğu, askerler, susayan oradan kim geçiyorsa içer. Mahallenin tadıdır.

Bu âdete benzer başka bir âdet de; 30 Ağustos, 29 Ekim gibi kutlamalardan sonra, askerler merâsimden dönerken hangi yoldan geçerse evin sâkinleri, hanımları kapıya çıkar, susamış, acıkmış olabilir düşüncesiyle genellikle güğümlerden ayran, su, yanında da börek, çörek ikrâm ederler. Törenlerde de evlerde hangi hanım, en iyi ne yapıyorsa askerî birliğe teslim eder. Kimi tepsi tepsi lokma döktürtür. Kimi açma sigara böreği, kimi muska böreği, kuru köfte, dolma, ağzıaçık, bükme, haşhaşlı katmer, ekmek kadayıfı… Gönlünden, imkânına göre.

Savaş, Salgın ve Sürgünler Sonucu: Cici Anneannelerim de Oldu

Münire Hanım, Bedri Bey'den yedi yaş küçük, 1327 yılında: 1911'de, Afyon'da doğmuştur. Ankara, Haymanalı, Nüzhet Erkmenalp Paşa'nın kızıdır. "O, bir Arap paşasıdır" diye anılır aslında. Oldukça genç bir yaşta, Arabistan'da, savaşta şehit düşer. Anne Zekiye Hanım da henüz lohusa iken Münire de bir-iki aylıkken "Sizlere ömür" oluverir. Münire, annesini hiç hatırlamaz. Anasız babasız büyüdüğü için Bedri Bey "*Hâlden anlar, çocuklarıma daha iyi bakar*" diye düşünmüştür, ikinci izdivacını yaparken. Münire Hanım, etine dolgun, güleç, kıvırcık siyah saçlı, güzel bir kızdır. Dayısı Mazhar Bey tarafından büyütülür. Galiçya'da Atatürk'ün sağ kolu olan Mazhar Bey, Arabistan'da ve Çanakkale'de de savaşmıştır. Savaşırken kurşun sağ gözünden girmiş, damağından çıkmıştır. Bu, ender rastlanan bir kurşun sekmesidir. Ne acılara tahammülle, savaşmaya devam etmiş! Sonra sonra yarası kapanmış. Tek gözü olmadığı için korsan filmlerindeki gibi kurşundan yok olan sağ gözünü, çizmelerine uygun deri, korsan göz bandı ile kapatır. Malûllere, "Tütün İkramiyesi" verildiği için malûl maaşı alır. Madalyası kıymetlisidir. Çizmeleri, koyu kahverengi, çok sert deriden upuzun dizine kadar, yandan düğme-çıtçıtlı. Dizinde bollaşan pantolonunu çizmelerinin içine sokar. Redingotu dâima omzunda, içinde yeleği ve kalınca kumaş mintanı. Hep çakı gibi kıyafetli oturur.

Yaşadığı savaş anılarını, o an yaşıyormuş gibi anlatır. Savaşın yokluklarını, bir kuru ekmek parçasının bile tek gözünde tüttüğü yıllarını aktarır. Afyon'da kutlanan her 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda da kıyafetlerini kuşanır, cemsenin en önüne dimdik, gururla oturur.

Bayatlı Arif Bey'den Fikret Otyam'a

Ahmet Altıntaş ve Nezihe Topal'ın "*Millî Mücadele'de Afyonkarahisarlı Bir Kahraman, Bayatlı Arif Bey ve Faaliyetleri*" başlığıyla, Mirliva Mehmet Ali Nüzhet Paşa'nın kızı Münire anneannemizin dayıları Bayatlı Yarbay Arif Bey, Gazi Mazhar Amca (Sabri Özeralp) ile erkek kardeşi şehit Kurmay Havacı Binbaşı Bahaeddin Sergen konu edilmiş. Geniş ailemizin fertleri, İstanbul ve Afyon'daki evimizde ağırladığımız, evlerinde ağırlandığımız sevgili teyze ve amcalarım. Bir sayfa öncesinde, halazâdemiz Gazi Mustafa Kemal, akıllara kazınan "Kocatepe" fotoğrafı ile. "*Bir Fotoğrafın Hikâyesi*" başlığı ile verilen yazı da hayli ilginç benim açımdan.

Dostum Elvan Baransel'in kıymetli babası Fikret Otyam'ın, Atatürk'ün fotoğrafçısı Etem Tem ile 1960, Ulus Gazetesi röportajında konaklarımızın bu basamaklarından inip çıkan Trikoupis ile dayızâdemiz Salih Bozok da geçiyor; "*Kocatepe saat: 11.00. Kocatepe deyince ilk akla gelen Atatürk'ün o meşhur pozunu bilirsiniz. Hani kayalıkların arasında düşünceli hâlini yansıtan. Atatürk'ün özel fotoğrafçısı Etem Tem, Afyonkarahisar Kocatepe'deki "anıt fotoğrafı" nasıl çektiğini, ülkenin kaderini belirleyen o sabahı ve ardından gelen günlerde neler yaşandığını gazeteci Fikret Otyam ile 1960 yılında yaptığı söyleşide şöyle anlatmıştı: "O sabah Kocatepe'de bulunuyorduk. Taarruz, şafak vakti saat beşte başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa, günler ve geceler süren yorgunluğuna rağmen ayakta, vaziyeti adım adım takip ediyor, direktifler veriyordu. Bir ara kumandanlardan ayrıldı. Tek başına, kayalıklar arasında dalgın ve düşünceli dolaşmaya başladı. Zaman zaman sahra dürbünleriyle düşman cephesine bakıyordu... Bir aralık o kayalık tepenin ucuna geldi. Hafifçe eğilmişti. Başparmağı dudaklarının arasındaydı... Hemen objektifimi çevirdim, âdeta nefes almayacak kadar bir sessizlik içinde deklanşöre bastım, resmini çektim. Saat 11'di... O gün 7x11 boyunda sekiz on rulo film çektim. Birkaç tane 10x15 cam... Mustafa Kemal Paşa, bütün gün ağzına bir lokma koymamıştı... Gece ric'ate (geri çekilme) başladılar. 2 Eylül'de Uşak'a girdik. Vakit yoktu. Ahır bozması bir yerde birkaç film yıkadım. Fotoğraflar birbirinden güzeldi. Hemen dört tane yaptım, ertesi sabah götürdüm. İçeri aldılar. Berberi tıraş ediyordu. Odada portatif bir masa, bir portatif karyola, iki iskemle vardı. Bir aralık odayı işâret etti:*
"A be... Bu bir başkumandan odasına yakışmaz" dedi. Salih (Bozok) odayı halılarla süsleyeceğini söyledi. Zîrâ o gün Trikoupis getirilecekti. Gazi, fotoğrafları aldı, baktı. Parmaklarını fotoğrafların üzerinde gezdirdi ve çekti: "Çok güzel." dedi.
9 Eylül'dü... Kadifekale'ye çıkmıştık. Zaman güneş batımına yakındı. Deniz pırıl pırıldı... Şehir ayaklar altındaydı... Körfezde bazı vapurlar vardı... Dumanlıydı vapurlar... Bir rapor geldi. Süvarilerimiz İzmir'e girmişti..."Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri." emri yerine getirilmişti. İzmir bizimdi yine...
Sonra mı?.. Ha, evet... Sonra otomobillerle şehre girdik. İlk işim bir fotoğrafçı bulmak oldu. Kocatepe'de çektiğim sekiz on rulo filmi bir Rum fotoğrafçıya verdim. Zaman geçirmek için etrafta biraz döndük, dolaştık... Sonra yeniden geldik. Fotoğrafçı geldiğimizi, içeri girdiğimizi görünce "Fotoğraflarınız bir hârika!" diye bağırdı. Baktım fotoğraflar daha yaş yaştı...

Doya doya baktım... Hakikaten birer hârikaydı... Tâ Uşak'tan İzmir'e kadar bu ânı bekliyordum. Fotoğrafların kuruyup, hazır olması için bir gün daha lâzımdı. Ertesi günü gelip almak üzere karargâha, Bornova'ya döndük. Ertesi sabah otomobille indik İzmir'e... Millet yollara dökülmüştü... Bayram vardı... "Biraz sonra Mustafa Kemal gelecek." dedik... Görmeliydiniz o ânı... İzmir yanıyordu... Ne dost ne düşman belliydi! Cayır cayır yanıyordu İzmir... Fotoğrafçı dükkânının olduğu yere güçlükle varabildik. Fakat ne görelim!.. Dükkân yanmıştı... Uşak'ta o ahır bozması yerde yıkayabildiğim birkaç film kalmıştı elimde... Ötekilerin hepsi fotoğrafçı dükkânıyla birlikte yandı kül oldu...", *"Bu fotoğrafla ilgili olarak Falih Rıfkı Atay, "Bir 26 Ağustos Yıldönümü" yazısında şöyle diyecektir: "Fotoğraf objektifi, tarihe bu kadar canlı bir eser bırakmamıştır."*

Fotoğrafçılığı Afyon'da öğrenen Saffet Ural'ın ve oğlu 2. nesil fotoğrafçı Ersin Ural'ın, Etem Tem'in duygularını yürekten hissedeceklerini biliyordum. Hattâ Ersin; "*Ben olsaydım Karanlık Oda'da dahi film ve kart ile teması kesmezdim*" diye duygularını dile getirdi. Falih Rıfkı Atay'ın sözlerine gönülden katılıyorum. Fikret Otyam iyi ki o sanatçı duyarlılığı ile röportaj yapmış.

Kozanoğlu Doğan Bey'in Kızı Ayfer Neyzi Hanım Zarafetle Beni Ziyaret Etti

Atatürk'ün 3 Eylül 1922'de Uşak'tan Kemal Bey'e yazdığı mektup günümüzün Türkçesiyle şöyle:
"*1. Ordu Topçu Müfettişi Miralay Kemal Beyefendiye,*
Afyonkarahisar-Dumlupınar meydan savaşının büyük zaferinde size verilen görevleri olağanüstü bir surette yerine getirmeyi başarmanızı ve bu uğurda cansiperane ve fedakâr gayret ve çalışmalarınızı cidden takdir ve tebrik eder ve rütbenizin 31 Ağustos 1922'den geçerli olmak üzere albaylığa terfi edildiğini bildiririm. Kat'i ve nihai zaferi sağlayacak arkadaşların devam edegelen gayretlerinin hükûmetin sürekli olarak takdir görüşlerine sunulacağını bu vesile ile ilâve ederim efendim. Başkomutan, M. Kemal"

19 Mayıs 1919'da Bandırma gemisi ile Samsun'a, Mustafa Kemal ile çıkan 18 kişiden birisinin kızı olarak anlattıkça, 1919 ruhunu yüreğinde taşıdığına şahit oldum. Sonra babasının; "*İstiklâl Savaşı'nda Kuvâ-yi Millîye Kumandanı olarak Kilikya'da Fransızlara karşı çarpışırken de (1921) yaralandığını*" öğrendim. Adana (Kilikya) Fransız işgâlinde. Mustafa Kemal kendisine, "Kozanoğlu Doğan Bey" adını vermiş. Millî Mücadele'de; "*Her eli silah tutandan faydalanılmış. Düzene konulmuş. Yenilgide ilk Fransızlar çekilmiş.*" Daha sonra, Doğanbeyli'de heykeli dikilmiş. Tıpkı Afyon Bayat'ta, Yarbay Arif Bey'in heykelinin dikildiği gibi. Afyon Büyük Taarruz'da Topçu Başmüfettişi olarak görev yapmış. Ayrıca 31 Mart Vak'asında, 1909'da İstanbul'a gelen subaylardan birisi. 31 Mart Vak'asında ailelerimizin canı yanmıştı ama ilginç de bir ayrıntı öğrendim; "*Halaskârgazi Caddesi'nden geçerken konaklardan, evlerden hanımlar askerlere limonata ikrâm etmişler. O limonatanın tadını, Kemal Doğan Paşa hayatının sonuna kadar unutamamış*". Cumhuriyet Bayramı'nda, geç bir yaşta evlenmiş. Sevinçli olduğu zamanlarda Rumeli türküleri mırıldanırmış. Raman'da petrol bulunduğunda o kadar sevinmiş ki "*Evinin arka bahçesinden mi çıktı?*" diye konu olmuş, mutluluğu. Zeybek oynarmış. Dimdik yürürmüş. Askerî kitaplar okurmuş. Rumeli mantısı (suda değil fırında pişen bir tür mantı) ve tahin helvasını pek severmiş, özellikle balıktan sonra. Savaşırken hiç korkmamış ama erkek kardeşi ile katıldığı savaş alanında; "*Yat Naim, yat yere*" diye uyarır, yüreği ağzına gelirmiş. O zamanki savaşlar, neredeyse yüz yüze kadar yakın, düğmeler parlıyor.

Dostum, Büyüğüm Ord. Prof. Dr. Anna Masala'nın Kaleminden Mehmetçik

"Mehmetçik'i, Anadolu delikanlılarını, şehir ve köylerindeki gençlerini, Türk milletinin evlâtlarını düşünürüm. Gaziler kurşun yarasıyla savaştan dönenlerdir, dönemeyenler ise şehitlerdir. Bütün memleketlerde bir meçhul asker abidesi vardır. Gezdiğim yabancı ülkelerde de aynı şeyleri gördüm. Doğduğum Roma şehrinde de büyük bir meçhul asker abidesi vardır. Ama bana sorarsanız Ankara'daki Anıtkabir'in dışında, hiçbir tanesi Afyonkarahisar'daki kadar güzel değildir." Anna Masala, *"Türkiye'ye Aşk Mektuplarım", T.C. Kültür Bakanlığı Dünya Edebiyatı.* Ve *"Meçhul Asker"in künyesi Edip Âli Baki tarafından yazılmıştır."* diye devam etmiş kitabında sevgili dostum Anna.

Saffet Ural'ın değerli Edebiyat öğretmeni Edip Âli Baki'nin "Meçhul Asker" için yazdığı künyenin son satırı; "Ölümü: Yoktur".

"30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'daki Meçhul Asker Anıtı'nın temel atma törenine basını temsilen davet edilen kişi, Ahmet Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu'nun Malta'dan kurtarılışının kendisinde bıraktığı derin etkinin de tesiriyle Atatürk'e hissettirdiği yakınlık, Ankara'dan trenle Dumlupınar'a doğru gelirken söylediği aşağıdaki sözlerden anlaşılabilir: Dumlupınar'a giderken Türklüğü, beni, ailemi, kurtarmış olan muazzam bir vakıanın cereyan etmiş olduğu mukaddes bir yeri ziyâret etmeye giden bir müminin ihtisasını duyuyorum. Dumlupınar'da Türklük yeniden teessüs etmiştir. (Tuncel 1972:21)" Ahmet Ağaoğlu ve Hukuk-i Esasîye Ders Notları (1926-1927), Hazırlayan: Boğaç Erozan, Koç Üniversitesi Yayınları. Aynı kitaptan öğrendiğim; *"Siyasî kariyeri kısa sürede İttihat ve Terakki'in en üst organlarına yükselecek kadar ilerlemiştir. 19141918 arası Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar) milletvekili olarak görev yapacaktır." Bu süre içinde Meclis-i Mebusan'da yaptığı konuşmaların Meclis tutanak listesi için bkz. Ayşe Gün Soysal, Ahmet Ağaoğlu (1869-1939):The Life and Thought of a Turkish Nationalist during 1908-1918, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1995,s.162-4."*

Ali Taşkapılı Dayımız

Salt Araştırma - Salt Galata'da sergilenen bir fotoğrafta Ali Taşkapılı dayımız, Fahrettin Altay Paşa'mız ile. *"Kuva-yı Millîye günlerinde Fahrettin Altay'ın karargâhında ortada Fahrettin Altay, sağında Konya Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti mutemedi Tahir Paşazade Cevdet (Arıkut), solunda Adli Müşavir Ali Taşkapılı (eski Afyon Mebusu), arkada yaver Fevzi (eski Hava Kuvvetleri Kumandanı ve Münkalat Vekili Fevzi Uçaner), Kolordu Karargahından Ramiz Toker ve Umumi Meclis üyesi Akşehirli Agah Nesimi. (30.6.1921'de Eskişehir'de çekilmiştir.)*
Kuva-yı Milliye Karargâhı - Staff of Turkish Revolutionaries , Fiziksel Yeri: SALT Research"

Bu fotoğraflardan yıllar sonra babam Faik Yaltırık henüz fakülteyi yeni bitirmiş. Annem ile evlenmeden önce Haydar dedem genç damat adayını Şehir Kulübü'ne götürüyor. O zamanlar Gar Lokantası işletiyor, Menderes CHP müfettişi iken masasında ağırlıyor gibi nice detay... Şehir Kulübü'nde Ali dayı genç Faik Yaltırık'a onay veriyor. Baronun ilk üyesi ve kurucusu Ali dayının eşi İstanbullu Adalet Hanım. Davetler veriyor. Moda'daki evleri ve Adalet yengenin kıyafetleri çocuk kafamda hep asilzade filmlerini çağrıştırır. Detayları geleceğe aktarıldı zaten kitapta.

Taktik. Strateji. Yüreklendirme. Zekâ. Disiplin. Takım Ruhu:

Mustafa Kemal'in Manastır Askerî okulundaki bir hocasının taktiğini başarı ile uygulayarak Afyon'da zafer elde etmesi; taktikleri, gözlemleyerek, farkına vararak, özümseyerek hayata geçiren başarılı oluyor. *"Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor, Salih Bozok'un Anıları"* kitabının satır aralarında; Atatürk, bir de merak edip, soruyor Trikoupis'e zarâfetle "*Siz nasıl başarısız oldunuz*?" diye. "Başarılı olsaydı Komutan Trikoupis, Rengigül Hanım'ın konağında oturmaya devam eder miydi acaba" diye hep düşünürüm. O düşünce silsilesinde de "Adım acaba Rengigül olur muydu" diye de düşünmeye devam ederim. Hattâ güzeller güzeli, Cemile halamızın, Recep enişte*mizle değil de herhâlde Yunan Komutanı'nın uygun göreceği bir Yunan askeri ile izdivaç yapacağı ihtimâlî bile aklıma gelir, sevecenlikle Cemile halamızın çocukken saçını okşadığına göre.

Millî Mücadele yıllarına tanıklık etmiş, bizim evler gibi bu evlerin, mahallelerin aslında müze olmasını, o yaşanmışlıkların müze kütüphanelerinde bizzat yaşayanlar tarafından kaleme alınmasını çok isterdim. Aşk, akîde şekeri gibidir. Hani şekercilerde uzun, silindirik cam kavanozlar olur ya ağızları sarı metal kapaklı. Çocuklar şekerciden karışık akîde şekeri isterler. Şekerci de minik kese kâğıtlarına, minik şeker küreği ile doldurur. İşte sevgi, o akîde şekerlerinin baharatlı olanıdır. Bir de minik dikdörtgen, beyaz üzerinde aslan figürü olan vardır. Dişlediğiniz zaman içinden tatlı sıvısını yavaş yavaş hissedersiniz.

"Eski Bir İhtilalciden Dinlediklerim."

"Hasan Amca ile konuşmaktan zevk alıyordum; duvarda Atatürk'ün büyük bir resmi asılıydı. Uzun, uzun baktı ve "Harbiye'de İlmi Servet adında incecik bir ekonomi kitabı okutulurdu. Hepimiz onu okurduk. Fakat Atatürk hâlâ değişmeyen İzmir ticaret kongresinin esaslarını yazdı. İlmi servetle böyle bir kongre kaleme alınamazdı. O herkesten başka devrinin üstünde bir dâhi idi" dedi. Hasan Amca duvardaki Atatürk resmine tekrar baktı. "Güzel adamdı. İzindeyiz, izindeyiz dedik bu iz bizi ihtilâle kadar götürdü. Ya o mebde yanlış ya bu münteha yanlış" dedi. 1960 İhtilâli'nin garip heyecanı hâlâ devam ediyordu… Gece hastaneden acil bir telefon geldi. Hasan Amca'da ileri bir nefes darlığı başladığı bildiriliyordu. Derhâl gittim… Sağ tarafındaki radyatörün üstünde son okumakta olduğu 31 Mart Vak'ası kitabı, etajerin üstünde de kabukları arasına konmuş, birkaç dilim portakal, çakısı, gözlüğü, kurşun kalemi, 70-80 kuruş bozuk para, bir beş lira, üç tane onluk, devrilmiş bir ilaç şişesi, yatağın altında ise eski bir bavul, arkalarına basılmış bir çift kahverengi ayakkabı duruyordu. Dünyaya meydan okuyan, elinden milyonlar geçtiği hâlde bir kuruşuna el sürmeyen, hâfızasına ve mertliğine hayran olduğum bu idealist insanın dünyada bıraktığı bütün varlığı bunlardı… Ertesi gün Osmanağa Camii'nden kaldırılan cenazede oldukça büyük bir kalabalık vardı. Kalabalığın ortasında dinî elbiseleri ile ayakta duran Ermeni Patriği yüksek sesle konuşuyor, "Hasan Amca bizim babamızdı, bizim kendisine büyük minnet borcumuz vardır. Birinci Dünya harbinde açlık ve sefaletten bizi kurtaran odur. O olmasaydı biz de olmazdık." diyor ve gözyaşlarını silmeye gerek görmeden ağlıyordu " Müfid Ekdal, "Eski Bir İhtilalciden Dinlediklerim." kitabından satır araları…

Toplumlarda Tarih Bilinci

"Toplumlarda tarih bilinci, ancak belirli düzeye gelindiği zaman uyanıyor. Nasıl çocuklarda altının, gümüşün, pırlantanın değerini anlama bilinci, belirli bir yaştan sonra uyanıyorsa...Tarih bilincini de tarih bilgisiyle karıştırmamak gerek. Tarih bilinci, tarihin önemini, değerini ve tadını kendisinden vazgeçilemeyecek bir "yaşam kaynağı" olarak kavramışızdır. Osmanlı İmparatorluğu 1299-1300 yıllarında kuruldu. Nasıl kurulduğu belgesel olarak tam net değil. Dünyanın bizi tanımasını mı istiyoruz? Bunun en sağlam yöntemi nedir biliyor musunuz? Bizim de dünyayı tanımamız. Örneğin ateş, İsa'dan 500.000 yıl önce keşfedildi. Ya dikiş iğnesiyle düğme! O da İsa'dan 150.000 yıl önce... İlk yazıyı taş üstüne Sümerliler yazdılar. İsa'dan 3.500 yıl önce. Sümerlilerden 500 yıl sonra, eski Mısırlılar da yazdılar. Taş üstüne yazılmış ilk Türkçe yazılar ise, İsa'dan 732 yıl sonradır. Bizim tarihimiz, iddia edildiği gibi çok eski değil, çok yeni bir tarihtir. Biz de genç bir toplumuz. Bu da bize büyük bir dinamizm veriyor. Bizden daha genç bir toplum var; o da Amerika. Matbaanın icadı da İstanbul'un alınışından 17 yıl öncedir. Görülüyor ki dünya tarihi sâdece zaferlerle yenilgilerden ibâret değil. İnsanlık yaşamını kolaylaştırıp tatlandıran bilimsel ve teknik çabaların da kendine özgü ayrı bir tarihi var. Sanatsal çabaların da... Şayet yazı ve düşünce yaratıcılığı, bizde de geleneksel bir kurumlaşma göstermiş olsaydı; 20. yüzyılın ilk yarısında ne Refik Halit'i yirmi iki yıl sürgünde tutar, ne Nâzım'la Kemal Tahir'i on dört yıl hapiste tutar; ne Sabahattin Âli'yi kafasına odun vurarak öldürtürdük... Bugün devlet arşivlerinde henüz elden geçirilerek derlenip düzenlenmemiş doksan milyona yakın belge bulunduğu söylenir. Kendi aile ortamımızda da daha önce yaşamış olanlardan arta kalmış mektupları, fotoğrafları, kitapları, yazıları defterleri doğru dürüst toparlayarak, kuşaktan kuşaklara mîrâs kalacak aile arşivi yaratmaya merak sarmış kaç kişi vardır" Çetin Altan, "Tarihin Saklanan Yüzü" s. 11, 44, 45, 236, 246 satır araları, İnkılap, 2014

Anıt Ağaçların Güç, Kudret ve Zafer Simgesi

"Anıt ağaçların güç, kudret ve zafer simgesi olarak algılandığına Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş destanında da şahit oluyoruz. Kuruluş yılları dönemine ilişkin hikâyelere göre, Osman Bey, Şeyh Edebali'nin evinde bir rüya görür. Bu rüyada şeyhin koynundan doğan bir ay, Osman Bey'in koynuna girerek iri bir ağaç hâline gelir. Daha sonra bütün dünyayı kavrar. Folklorik açıdan olduğu kadar, ülke tarihi için de son derece önemli olan bir anıt çam ise Domaniç ilçesi Domur köyünde bulunan ve yakın zamanda devrilen "Mızık Çam"dır. Bu anıt 1988 yılında esen şiddetli bir fırtınada devrilmiştir. Yaşı 743 olarak hesaplanmıştır. Söylentiye göre, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey, küçükken oldukça huysuzmuş. Büyükannesi Hayme Ana, bu yaramaz torununu hoş tutmak için ona salıncak kurar ve ninniler söylermiş. Salıncak her zaman aynı ağacın dallarına kurulduğundan yıllar içinde bu ağaç Osman Bey ile özdeş hâle gelmiş. Osman Bey'in eski huysuzluğunu vurgulamak için de Mızık Çam denilmiş. Anıt ağaçların önemli bir bölümünün günümüze kadar yaşayabilmesi, bunların kutsal ve mistik mekânlarda yer almalarından ve bu yüzden saygı görmelerinden kaynaklanmaktadır.
Çamkuyu'da Şah Ardıç (Juniperus foetidissima) yaşı 800. Bir başka deyişle o Toroslar'da 1400 metre yükseklikte yaşama merhaba dediğinde Osmanlı Devleti henüz kurulmamıştı. Selçuklular ve Bizans, Yakındoğu'nun egemenleriydi.

Şah Ardıç, 24 metre boyu ve 235 santimetre gövde çapıyla bugün yine yemyeşil... Kendi dilini bilenlere çok şeyler anlatıyor" Prof. Dr. Faik Yaltırık, "Tarihin Yeşil Tanıkları: Anıt Ağaçlar", Atlas Millennium

"Kuzey ülkelerinde "Meşe", güney ülkelerinde "Defne" ile eşanlamlıdır: Zafer, şöhret ve ikbâl sembolüdür" ifadesinin bulunduğu Prof. Dr. Faik Yaltırık'ın "Türkiye Meşeleri Teşhis Kılavuzu" kitabından.

Nedir Mavzer Kurşunu? Ya Kıymeti Harbiye! 30 Ağustos'a Saygı ile.

Büyük Çerkez Sürgünü'nde; Rengigül Hanım ana babasını, 1909'da Nâzım Paşa'sını kaybetmişti.
Babam, dedesini Çanakkale'de şehit vermişti. Eyüp dedem babasız büyümüştü.
Kayınpederim Çanakkale'de dayısını ve amcasını şehit vermiş, Çapakçur'da amcasını kaybetmişti.
Bedri dedem Afyon'da, Sami dedem Trablusgarp'ta esir düşmüştü.
Münire anneannem Arabistan'da şehit düşen babasını tanımamıştı. Dayısı Kuvâ-yi Milliye komutanlarından Yarbay Arif Bey, çadırında mavzer kurşunuyla vurulmuştu. Rus İşgâli'nde Aliye Hanım Trabzon'dan, Rabia Hanım Erzurum'dan sürülmüştü…

Ve niceleri…
Hayatları kayıptı. Çoğunun mezarı bile yoktu.
Ya sağ kalanların ruhları!..

Ama neşelenmek gerekti.
Neşe ile, sevgi ile, el ele büyümek, büyütmek gerekti…

Öyle bir benzetme var ki hem "Aşk"ı, hem de "Mavzer Kurşunu"nu anlatıyor. Bir yüzbaşının oğlu olarak, Edremit'te 1921 Yunan İşgâli'ne tanık Sabahattin Ali'nin "Değirmen"i, "Çingene Aşkı"ında;

"Ne yapacağımı, bu hâlin beni nereye götüreceğini sorma, bende artık kuvvet yok. Akıl yok, düşünce yok, yalnız aşk var. Mavzer kurşunu gibi çarptığını yene seren bir aşk... Senin Atmacan artık kanatlarını kımıldatacak hâlde değil" Rengigül e-kitabı satır araları, RE Books Arts Yayınevi

***** Çingene Aşkı"nda "yene seren" diye yazıldığı için aynen kullanılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal'in baba soy ağacında yer alan öz anneannem Bedia Atam ortada. Ablası öğretmen Dilara Hanım ve eniştesi ile.

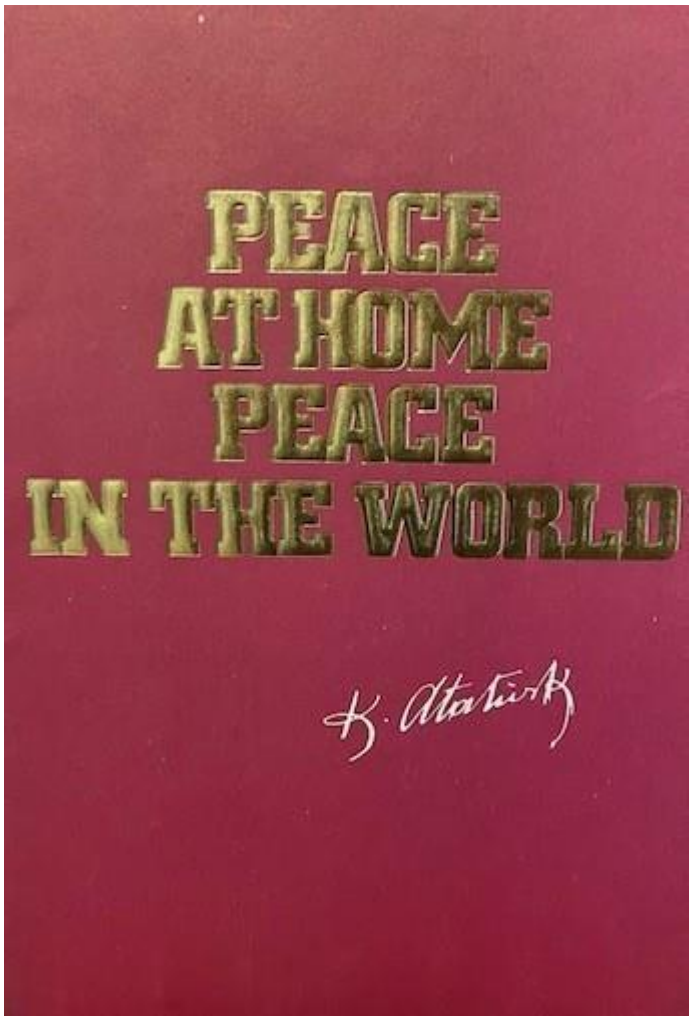
Başta halazadem Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları olmak üzere Millî Mücadele döneminde ailemden bu mücadelenin bir parçası olan Haydar Sarıali dedem gibi görev almış, savaşmış, şehit düşmüş, gazi olmuş nice büyüklerimin ve tüm o dönemde bu mücadelenin içinde olmuş isimleri tarihe geçen ya da adları unutulmuş kadın, erkek, çocuk, köpek, at gibi can yoldaşlarımız ile Nâzım Hikmet'in dizeleri gibi dizelerden yansıyan savaşta kağnıların tekerlekleri gibi kullanılmış ağaçlarımızın da önemini saygıyla vurgulamak isterim.

Böylesi bir mücadelenin içinde yer almış ve ebediyete intikâl edenlerin hakları ödenmez bir haktır.

Bayrağımız ilelebet dalgalansın dilerim.
100. yılımız kutlu ve Zafer Bayramımız daim olsun.

İzmir'in düşman işğâlinden kurtuluşunun 100. yılında kaleme aldıklarımı derlerken göz yaşlarımı tutamadım.

RE Books Arts kitaplığımda çok kıymetli kitaplar var. Konularına göre ayrıştırmalarım devam ediyor. Atatürk, Arıburnu, Çanakkale, Selanik, Afyon gibi nice vatan toprağı mücadelesini içeriyor. Bazen öyle bir kitap karşıma çıkıyor ki hiç ummadığım bir detaya ulaşıyorum. Bunlardan biri İzmir doğumlu Onasis'in hayatı. İzmir'in yüz yıl önceki savaşını anlatıyor, kitabın içinde Atatürk'ten övgüyle bahsediyor. Savaşlar olmasa ve hep dostça yaşansa. Hak ihlâllerinin olmadığı, "dünya gülsün" dediğim gibi bir dünya.

Bakî Saygılarımla,
Rengigül Yaltırık Ural, 9 Eylül 2022